

Pešta, Pavel; Válek, Vlastimil

St.K. Neumann jako kulturní a politický publicista

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1957, vol. 6, iss. D4, pp. 144-149

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108563>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

typu reprezentantky kacířství, typu charakteristického stejně pro středověk jako pro 20. století; neboť i novověká vládnoucí společnost zbavuje se obdobnými prostředky všech, kdo vynikají nad její průměr, přirozeným rozumem ukazují nesmyslnost jejích „sofistických a ceremoniálních pravd“ a ohrožují tak stabilitu daného sociálního řádu. Pro tuto pobuřující aktuálnost dává Fučík Shawovi přednost před jiným vynikajícím evropským dramatikem, Luigi Pirandellem. Na jeho „herecké komedii“ Šest postav hledá autora oceňující skvělou analýsu, „atomisaci“ člověka své doby a společnosti. Avšak jediným nouzovým východiskem L. Pirandella, „lajdáckou útchou před potopou“ je relativismus; to ukazuje Fučík na rozboru Pirandellovy komedie Každý má svou pravdu.

Svoje názory o moderním evropském dramatu zakládá Fučík na dobré a promyšlené orientaci v historických vývojových proudech evropské dramatiky. Její jednotlivé představitelce hodnotil především s toho hlediska, nakolik mohou dávat podněty k rozvoji současného divadelnictví. Proto si obzvláště cenil na příklad tvorby Carla Goldoniho, tohoto „divadelníka až do morku kostí“, který na podkladě commedia dell'arte vytvořil lidové divadlo a stal se otcem italského divadelního realismu. Fučík proto doporučuje jeho tvorbu našim dramaturgům jako bohatý umělecký zdroj. Opětně však zdůrazňuje nutnost tvůrčího přístupu k tomuto dílu, za jehož dědice u nás pokládá Voskovce a Wericha. Životadárnou sílu postrádá Fučík naopak v díle básníka, který ještě v prvních dvou desetiletích tohoto století byl oporou našeho repertoáru — totiž v díle Ibsenově. Jeho problémům, kdysi živým. vzala evropská poválečná společenská situace půdu pod nohama.

Už z tohoto — jakkoli letmého — přehledu Fučíkových divadelně kritických soudů, postřehů a myšlenek vyplývá, jak závažným a poučným podnětem je toto kritické dílo našemu dnešnímu divadelnímu vývoji, který je dosud stále více méně hledáním cesty k nové úloze divadla v socialistické společnosti. Fučík je příkladem kritika, který usiloval především o vyjasnění ideových základů našeho nového divadla, o jeho poslání národně společenské — a proto i o jeho kvality umělecké. Nedával se spouštávat a omezovat jakýmikoli dobovými proudy a směry; nezíkal se vlastního, osobitého kritického postoje ani v dobách, kdy — jako ve dvacátých letech — měl blízký vztah ke konstruktivismu a poetismu. Vedl české divadlo k úkolům nesnadným, ale čestným, a nepromíjel uměleckou omylnost a scestnost ani tam, kde — jako v případě E. F. Buriana nebo Osvobozených — nepramenila v ideovém zpátečnictví nebo v pohodlném zápečnictví. Vydání Fučíkových statí nám ukazuje tohoto autora jako pevný článek ve vývoji naší pokrokové divadelní kritiky.

Svazek Fučíkových divadelních kritik připravili k vydání editoři celého Díla Julia Fučíka Gusta Fučíková a Ladislav Štoll, kteří jsou také autory informativní předmluvy, ukazující zejména na kořeny Fučíkova zájmu o divadlo. K edici samé aspoň několik poznámek. Dílo takového významu, jako je Fučíkovo, zaslouží jistě péče co nejsvědomitější, má-li plně prospívat dnešnímu čtenáři. Tato péče se týká především autentičnosti textu. Ve svazku divadelních kritik Fučíkových je text přetiskován z původních časopiseckých a novinových pramenů (zpráva o edičních zásadách a způsobu textové úpravy bohužel — jako je tomu též u ostatních svazků Díla — chybí). Namátkové porovnání několika stránek textu budí některé pochybnosti. Kromě těžko zdůvodnitelných a sporných úprav tvaroslovných narážíme na změny slovosledů, zejména však na zřejmé textové chyby (DK str. 232 mimofysického m. mimofysiologického, poznat něco m. poznat to něco, DK str. 234 neskromač stylové m. neskromně nestylové, ... volá po něm. V každém projevu ... m. volá po něm v každém projevu, DK str. 236 nositelem projevu m. nositelem moderního projevu, DK str. 238 zvolat m. zavolat, DK str. 250 a jak m. a pak, DK str. 256 Je to směšné — hrdinský doktor Obergeist m. Je to směšnohrdinský doktor Obergeisl). Jiným, velmi vážným nedostatkem (a to se týká rovněž ostatních svazků edice) je to, že chybějí vysvětlivky, pro dnešního čtenáře zcela nezbytné k pochopení mnoha míst textu (nebo je snad edice určena jen odborníkům?). Solva který čtenář poradí si dnes bez informativního komentáře na příklad s článkem Co viděl Matěj, dříve Poctivý, s narážkami na spolupracovníci Arnošta Dvořáka s filosofem Ladislavem Klímov v statích Čin formy nebo Arnošt Dvořák, s článkem Program a kritika (proti Jindřichu Vodákovi) a s celou řadou jiných dobových narážek, polemických poznámek, jmen atd. Vybavují-li dnešní nakladatelství poznámkovým aparátem (někdy až nadbytečně) dokonce i vydání starších prací beletristických, je to jistě dvojnásob nutné u edice toho druhu a závažnosti, jako je vydání díla Fučíkova.

Dušan Jeřábek

St. K. Neumann jako kulturní a politický publicista. *Umění a politika I—II.* K vydání připravila a poznámkami doplnila L. Špačková. Vydal Československý spisovatel jako

XIX. svazek Sebraných spisů Stanislava K. Neumanna r. 1953 a 1956. Str. 268 a 331.

První svazek (*Umění a politika I*) obsahuje Neumannovy články, zabývající se uměním, a to hlavně literaturou, dále pak malířstvím a částečně též estetikou. Svazku je předeslána předmluva Jiřího Taura, která seznamuje čtenáře s kritickou činností St. K. Neumanna, upozorňuje na soubor básnického a kritického díla Neumannova a snaží se postihnout básníkův vývoj a hlavní rysy jeho osobnosti a kritické činnosti. Používá k tomu hojně citací z Neumannových článků, bohužel však někdy (na str. 14, 16) bez uvedení přesného pramene. Místy je studie citáty neúměrně přetížena: dozajista je zbytečně citováno z článků, obsažených v knize. Ke konci podrobuje Tauer svazek kritice, ukazuje na jeho nedostatky a chybějící stati (zvláště z knihy. *Ať žije život!*). Zdůrazňuje, že „Není... vůbec nutno tady nějak předělávat, vylepšovat Neumannovu historii, protože toho nemá zapotřebí“ (19).

Je otázka, zda předmluva hodnotí vydávaný svazek zcela správně. Některých věcí se dotkneme později. Zde bychom chtěli aspoň vyjádřit své pochybnosti o případnosti zásady, že při vydávání autorových článků „je třeba se řídit tím, jak by postupoval autor sám, kdyby žil“ (17). Někde jsou Taurova slova málo konkrétní; tak v předmluvě pro široké vrstvy čtenářů je snad třeba doplnit větu „Je třeba přesně znát a pochopit, v jakých historických podmínkách Neumann psal o poučení z Paříže...“ (19) několika slovy o tom, jaké tedy byly ty historické podmínky, které má čtenář „přesně znát a pochopit“.

Pořadatelka výboru L. Špačková rozřídila Neumannovy časopisecké a novinové projevy do oddílů: Úvahy, Postavy, Kritiky, Ankety a Glosa k dílu. Články, psané v letech 1910—1945 do různých novin a časopisů (Lidové noviny, Rudé právo, Červen, Proletkult, Tvorba, Kultura doby, Levá fronta atd.), ukazují Neumanna jako člověka ve věcech kultury dobře informovaného a majícího živý smysl pro pokrok, experiment a touhy mladých, jako bojovníka proti formalismu a za sepětí umění se životem, za umění proletářské a socialistický realismus.

První část výboru, Úvahy, snaží se podat průřez Neumannovými články zásadnějšího rázu, v nichž se autor nejednou dobírá závěrů všeobecně platných. Zasaduje do literárních sporů, kritizuje teorie a názory různých spisovatelů (na př. polemika s J. Horou v článku O proletářské poesii, Proletkult 1923) a neváhá vystoupit na obranu pokrokových umělců, na př. J. Wolkra proti Fr. Halasovi a skupině básníků, kteří ve třicátých letech snižovali Wolkraův význam. Neumann se nerozpakuje podrobit kritice ani sebe — tak v článku Dva Almanachy (Lid. noviny 1913) kritizuje příkrě svou činnost v devadesátých letech a v Nekrologu (Rudé právo 1921) kriticky hodnotí vývoj svého časopisu Červen.

Neumann se jako jeden z prvních snaží vyslovit hlavní zásady proletářské poesie; zdůrazňuje její revoluční bojovnost, kolektivnost, třídnost a srozumitelnost. Současně upozorňuje, že proletářská kultura se musí vyrovnat s dědictvím minulosti a zaujmout stanovisko k předcházejícím kulturním hodnotám.

Neumann žádá po umělci zdravý a pravdivý poměr k objektivní skutečnosti. Proto má záporný vztah ke každému uměleckému směru, který tuto skutečnost záměrně deformuje. Odsuzuje formalismus (Poznámka k boji s formalismem a ostatními zjevy úpadkovými, Kultura doby 1938; Dnešní Mánes, Tvorba 1937), nezavrhuje však dokonalou formu (viz na př., jakou péči věnuje jazyku v stati Mezi brusíči a linguisty, Přítomnost 1932, nebo v Doslovu 1935). I když uznává prioritu obsahu, pokládá formu za stejně podstatnou složku uměleckého díla. S dokonalostí formy souvisí pak u Neumanna i touha nebát se novou formu hledat.

Z umělcova poměru ke skutečnosti vycházejí Neumannovy názory na socialistický realismus, o němž se rozepisuje v několika článcích (O socialistickém realismu, Lidová kultura 1938, a j.). Správně mluví na př. o mnohotvárnosti forem socialistického realismu: „Ani svůj nejčistší a nejlepší realismus socialistický nemůžeme si představovati bez rozmanitosti, kterou přináší do umění osobnosti, a bez problematičnosti, kterou přináší do něho větší nebo menší míra rozporů z jejich vnitřní dialektiky“ (96).

Z touhy po harmonii obsahu i formy vyplývá Neumannovi také snaha po srozumitelnosti umění, protože jen to umění, kterému lid rozumí, plní svůj úkol. A pro výchovu lidu je umění důležité, mělo by se stát „pomaľu vezdejšíím chlebem lidu“ (126). V odstranění rozdílu vzdělanostní úrovně mezi městem a venkovem vidí Neumann jeden z nejpodstatnějších úkolů socialismu.

V druhé části výboru najdeme Neumannovy články, podávající populárně ucelený pohled na některé osobnosti naší i světové kultury. Zde uplatnil Neumann ty theoretické zásady, jež vyslovil v úvahách. Hodnotí zjev J. Nerudy, M. Alše, A. Slavička, V. H. Brunnera, J. Wolkra, M. Gorkého, J. Vrchlického a L. A. Blanquiho. Umělce dovede zařadit

do celého kulturního dění, umí se na něho podívat vývojově a vystihnout ve zkratce podstatu jeho osobnosti. A opět jsou Neumannovi tyto portréty podnětem k tomu, aby bojoval proti pakultuře a braku (Jan Neruda), aby ukázal, co je to umělec skutečně národní (Mikuláš Aleš) a vyzvedl jednotu umělce i člověka (V. H. Brunner).

V člancích, sledujících současnou knižní produkci, poznáváme Neumanna jako zásadového kritika s velkým rozhledem. Na kritiso vaný zjev se nedívá jen z úzké perspektivy, snaží se ukázat často na celý vývoj spisovatele (Úžasný příklad Romaina Rollanda) a působit politicky a výchovně. Zajímavý je též výběr knih, které Neumann posuzuje. Jsou to knihy, které podle něho mohou hodně dát i prostému čtenáři. Bojuje proti braku, který je předkládán lidu, a doporučuje hodnotné knihy. Zvláště živé jsou kritiky, věnované českým spisovatelům. Z nich poznáme, jak správně zhodnotil Neumann ihned po vydání v důkladné studii knihu M. Pujmanové Lidé na křižovatce (Román nejzávažnější) nebo jak se dovedl pronikavě podívat na př. na dílo K. Čapka (Sociální román relativisty neboli hornický život k pobavení); oceňuje hutný a svěží jazyk i sloh a vytýká Čapkoví relativismus, který ho vede ke skreslování skutečnosti.

Oddíl Ankety dokresluje Neumannovy názory umělecké i politické. Jsou tu zachyceny Neumannovy odpovědi na nejrůznější otázky Penkluby, Volných směrů, Levé fronty, Indexu atd. Dovídáme se tu zajímavé podrobnosti z Neumannova života i mnohé z toho, jak a proč psal (na př. odpověď na dotazník Penkluby nebo anketa U-Bloku o sociálním postavení čs. spisovatele). V anketě Levé fronty (1931) píše Neumann o současném stavu inteligence a o současném umění. Významný je diskusní příspěvek z r. 1934 Česká literatura a česká skutečnost, věnovaný převážně stavu naší prózy.

Druhý svazek souboru (*Umění a politika II*) obsahuje Neumannovy stati, zabývající se otázkami politickými a kulturně politickými. Nesnaží se podat celkový průřez tímto úsekem Neumannovy činnosti, nýbrž zaměřuje se na dvě významná období: na vyvrcholení boje o samostatnou republiku a na zápasy o její charakter; na léta krise a fašistického ohrožení.

V první části jsou články, které psal Neumann v letech 1918—1923 do Června, Českého socialisty, Rudého práva a Proletkultu. Jsou dokumentem převratné doby i básníková vývoje od nadějí roku 1918 k nesmiřitelně nepřátelskému postoji ke státu, jež ovládla pravicová buržoasie a její pomocníci.

Neumann ani před říjnem 1918 nepodléhal iluzím, že osvobození národní vyřeší všechny problémy. Varoval dělnictvo, aby se nedalo oklamat vlasteneckými hesly (Přímocíarost; Smysl zápasu; obojí v Červnu 1918). I po vzniku ČSR odmítal rozhodně nacionalismus, za nímž se skrývají sobecké zájmy kapitálu, kramaření a loupež, a který připravuje vždy znovu válku (Rudá barva a běločervená barva, Červen 1919). Neumann dokazuje, že socialismus nemůže mít s nacionalismem nic společného.

V dalších člancích se nám Neumann představuje jako organizátor intelektuálních pracovníků, jdoucích s revolučním proletariátem, i prvních komunistických skupin. Neumann eviduje své anarchistické svobodářské ideály a hlásí se ke Třetí internacionále. Po prosincových událostech r. 1920 bojuje proti kolísavosti a malomyslnosti, upozorňuje na pokroky, které činí světový socialismus. Zdůrazňuje, že nemá-li se marxismus zvrhnout v mrtvé doktrinářství, je nutno, aby marxistické bádání bylo co nejúže spojeno s hospodářskými a politickými zápasy doby.

Některé další stati souvisí tematicky s Neumannovými úvahami, zařazenými do prvního svazku; doplňují je novými postřehy. Velkou pozornost věnuje Neumann kultuře a vztahu lidu k ní. Ukazuje, že mnozí spisovatelé, hlásící se k socialismu, nedovedou to hlavně: myslet a cítit třídě. Neumann zdůrazňuje, že umělec musí burcovat proletariát k třídnímu vědomí a revolučnímu odboji. Neumann odmítá proto názory mnohých komunistických básníků a estétů; prohlašuje: „Báseň není heslo, ale nemohou-li naše proletářské básně být tak prosté, jasné a účinné, jako jsou naše hesla, pak vem' opravdu čert všecko pšesit, vem' čert všecko umění a staňme se raději dobrými řečníky proletariátu než dobrými básníky maloměšťáků, běží-li nám totiž o komunistickou revoluci a nikoli jen o komunisticko-maloměšťáckou literaturu“ (170—171; *Umění v sociální revoluci, Proletkult 1923*). V Neumannově zánčení pro agitační umění éfhalo však nebezpečí slučování různých oblastí ideologie a pomíjení specifčnosti umění.

Neumannu pečuje také o to, aby lid nebyl udržován na nejnižší úrovni jako oběť kýčářů, ale aby tvořivé a vnímavější schopnosti lidu byly soustavně probouzeny. V tom vidí úkol proletářské kultury, která se má stát prostředkem na cestě k vytvoření kultury socialistické.

Druhý část svazku nás seznamuje s Neumannovými články, psanými do Tvorby, Levé fronty, Rudého práva, Lidové kultury a j. v letech 1930—1938; je uzavřena Neumannovými projevy v Tvorbě r. 1945.

Neumann v třicátých letech kritizuje intelektuály, kteří spojují s revolučním marxismem zálibu v „avantgardních“ směrech a náladách, klanějící se exkluzivnosti a papíru, který nemá nic společného s naším životem. Příčinu tohoto stavu nachází Neumann v tom, že si dialektický materialismus tvořivě neosvojili. Proto vidí Neumann velký úkol Levé fronty v propagaci dialektického materialismu. Hájí také právo na svobodnou marxistickou diskusi. Hlavní své úsilí zaměřuje na boj proti fašismu a jeho přímým i skrytým pomahačům. Varuje před ústupky fašismu a vyzývá pracující, aby se proti němu sjednotili; zvláště se obrací ke kulturním pracovníkům, od nichž žádá, aby pochopili, co se vlastně děje a kde má být jejich místo. Dochází k názoru, že kultura není pravá a skutečná nikde, kde se společnost nestará o to, aby kultura rostla zesponu. Proto chce budovat lidovou frontu kulturních pracovníků, organisovat kulturní práci a akci pro lid, aby naše kultura byla solidní budovou, rostoucí z pevných základů, které tvoří pracující lid. Neumann odsuzuje literární reakci, představovanou ruralisty, měšťáky a ultrakatolíky, která si po Mnichovu osvojovala právo mluvit za českou kulturu. Vyzývá spisovatele, aby svou tvorbou posílivali lid, aby neklesl ani na mysl ani na těle a byl připraven na vítězství.

Když se Neumannova víra naplnila, dává se sedumdesátiletý autor znovú do boje na stránkách obnovené Tvorby, jejíž program vytyčuje.

Neumannovy články a úvahy o umění a politice jsou neoddělitelnou součástí básnickova díla. Je tedy správné, že byly pojaty do souboru Neumannových spisů. S pojmem sebraných spisů se ovšem nesrovnává uspořádání pouhého výboru. Přijmeme-li již takové hledisko pořadatelů Neumannových spisů, musíme si položit otázku, zda výbor I. Špačkové podává správný obraz Neumannovy publicistiky. Bohužel shledáváme, že tento úsek Neumannovy činnosti je nám představen značně kuse. Jako by nestálo za pozornost nic z toho, co o umění napsal Neumann před r. 1910 (a na př. u kritik dokonce před r. 1921), jako by o politice a otázkách společenských začal Neumann psát až r. 1918 a po pěti letech se na dlouho opět od politiky odvrátil. Leč i z období, které je pojato do výboru, chybí mnoho velmi závažného.

Vydavatelka se v poznámce k prvnímu svazku snaží vysvětlit zásady svého výběru. Opírá se o Neumannova slova z článku o Vrchlickém, že poesií Vrchlického „mohou zpopularisovat a zaktualisovat jen pečlivé výbory, které by měly zřetel k dnešní situaci a k dnešním potřebám čisté formy a jasného myšlení“ (zde I, 178). Je však na první pohled zřejmé, že toto hledisko, platné pro nepřehlédné dílo Vrchlického, není možno mechanicky přenášet na Neumannovy stati o umění a politice. A vůbec je takové hledisko příliš všeobecné, neurčité a otvírá dveře neomezené libovůli. Výbor má jistě klást důraz na to, co je v básnickové díle nejživější, na to, kde autor dospěl nejdále. Vždy má však být jeho snahou podat celkový pohled na vývoj umělce, ukázat, jakými cestami a boji se dostal ke svému vrcholu. Proto rozhodně nemůžeme souhlasit se slovy předmluvy J. Taura, že kniha „odráží na svých stránkách všechny změny, kterými prošel básník“ (I, 10).

Úzkostlivě omezeným výběrem se básníku neposlouží. Naopak, hrozí tu nebezpečí, že se autor zbaví vývoje. Tak v politických státech stojí před námi Neumann roku 1918 již pevně vyhraně a dále se už podstatně nevyvíjí, jen své názory upřesňuje; jako by mu neutečly marxistické stanovisko byly sudíčky daly již do kolébky. A zatím ve skutečnosti Neumann prodělával složitý vývoj, plný rozporů, jak to vidíme knu p. na jeho člancích z Června. Stejně poznání Neumannových názorů a zápasů od let devadesátých až po první světovou válku by přispělo k přiblížení Neumanna i k pochopení problémů doby, kterou Neumann tak aktivně prožíval. Což nestojí za naší pozornost, že již r. 1899 požadoval Neumann socialisaci výroby jako podmínku, bez jejíhož splnění nebude znamenat vznik českého státu žádnou podstatnou změnu pro lid? Což můžeme pominout, že Neumann za hornické stávky r. 1900 burcoval inteligenci, aby se postavila pevně po bok dělnictva, i to, jak reagoval na ruskou revoluci 1905? Také Neumannův postoj k některým socialistickým vědcům, zapomínajícím na pravé cíle socialismu, překvapí nás pronikavostí pohledu (na př. již r. 1899 kritizuje úlohu Millerandovu). A jak poučné by bylo konfrontovat Neumannovy pozdější myšlenky s názory staršími, na př. články o vztahu lidu k umění a umělců k lidu z let dvacátých a třicátých s jeho myšlenkami o těchto otázkách v člancích O umění, umělcích a lidu (Nezávislé listy 1900). O poměru umění k lidu (Lidové noviny 1914) a j. Teprve pak by dnešní čtenář mohl ocenit Neumannovu opravdovost a jeho neutechající snahu po správném poznání. Pojetí, které uplatňuje vydavatelka, vnáší do básnickova vývojového procesu státnost. Nemůžeme mít správnou představu o Neumannově publicistice, pomineme-li zcela jeho průbojně články o umění i otázkách společenských z Nového kultu, Práce, Komuny, Záhruhy, Moravského kraje, Lidových novin (i před r. 1910), Moravsko-slezské revue, Pozoru a j. z doby před první světovou válkou a z Kmene, Reflektoru atd. z doby poválečné. Nebylo dostatečně přihlédnuto ani k těm statím, které

sám Neumann pojal do knižních souborů. J. Taufer již v předmluvě vytýká přehlížení knihy *At žije život!* K tomu bychom mohli uvést i knížky *Socialism a svoboda* (1909), *Přede dveřmi Pantheonu* (1911), *Krise národa* (1930).

Vydavatelka se předem hájí proti předpokládaným výtkám: tvrdí, že nové, nekomentované a historicky nezpracované zveřejňování názorů, jež Neumann později překonal, bylo by jen vybočením do sféry buržoasního objektivismu. Proto úplné vydání Neumannových článků a statí vyhrazuje kritickému, důkladně komentovanému vydání (viz poznámku k druhému svazku). V takovém přístupu se projevuje však nedůvěřivý, protektorský vztah ke čtenáři; názor, že je lidem třeba dávat všechno probráno a vyloženo tak, aby nemuseli přemýšlet, aby nikde nezůstala stopa po myšlenkách, k nimž dospíval umělec během své složitě cesty a jež později překonal. Naproti tomu zase vydavatelka nepovažuje za nutné dát průměrnému čtenáři do rukou vydání kritické a komentované. Celý soubor působí vůbec dojmem improvisace. První svazek má předmluvu, která podrobuje výběr statí kritice; poznámky, které by osvětlovaly okolnosti vzniku jednotlivých článků a vyložily čtenáři věci méně známé, většinou chybějí. Druhý svazek naproti tomu nemá vůbec předmluvu, zato je opatřen vysvětlivkami, místy až nadměrně obsírnými; leckde však vysvětlení marně hledáme (na př. u článku *O čistotě generace a j.*). Vydavatelka nepovažuje za nutné vysvětlovat narážky v textu nebo jména, která jsou pro většinu dnešních čtenářů neznámá — na př. *Pégoudův motor* (I, 42), *Scheidemann* (II, 37), *Lodgman* (II, 72), *Pellé* (II, 75), *Vajtauer* (II, 78), *Bombardone* (II, 290) atd.: čtenář by se jistě rád dověděl něco o Intimním volném jevišti (I, 26), zajímalo by ho, co to byly kulturní reformy *Lunačarského* (II, 70), co přesně znamenají zkratky *K.P.D.* a *K.A.P.D.* (II, 91) a jaké byly mezi těmito stranami rozdíly, a j.

Nedořešena zůstala i otázka uspořádání statí. První svazek obsahuje důsledně články o literárním a výtvarném umění, druhý má zaměření více politické, je však v něm též dosti článků o problémech literárních a vůbec kulturních. I když bylo leckdy těžké rozhodnout, do kterého dílu článek zařadit, mělo být dbáno toho, aby nebyly od sebe odděleny články, které na sebe více méně navazují (na př. o proletářské kultuře a umění, o kulturní výchově lidu atd.).

Textově jsou Neumannovy statí připraveny spolehlivě v různé míře. U některých nemůžeme nic podstatného vytknout; platí to především o druhém svazku. V prvním díle však najdeme články, které se od svého časopiseckého znění značně odlišují. Markantním případem je *Poznámka k boji s formalismem a ostatními zjevy úpadkovými*, otiskovaná v *Kultuře* doby 1938, č. 6. Srovnáme-li její otisk v knize *Umění a politika I* s textem v *Kultuře* doby, najdeme závažné rozdíly. Již v titulu je odchylka; původní nadpis zní *Poznámka k boji s formalismem a s ostatními směry úpadkovými*. Ve vlastním článku jsou přestavěny odstavce a vedle několika desítek menších úprav je vynechána řada slov, částí vět i vět celých; několik vět je dokonce přidáno. Místy je úpravou zcela posunut význam do jiné roviny. I když některá „vylepšení“ se zdají být dílem vydavatelčiným, nechce se nám věřit, že by měla na svědomí změny všechny. Snad se někde opírala o text z Neumannovy pozůstalosti. Potom však bylo její povinností na tuto okolnost upozornit, jak to činí ve druhém díle, na př. u článku *Česká povaha a světový imperativ dneška* (II, 329). Nejednou je text porušen tiskovými chybami, které občas skreslují smysl (na př. *umírněností*, I, 120).

Přes uvedené nedostatky je nutno první pokus o výbor z Neumannových článků publicistických, theoretických, kritických i politických, uvítat. Do rukou čtenářů se dostávají články spisovatele, který měl v mnohých otázkách jasno a jehož názory mají dodnes velkou platnost. Kolika omylů mohl být náš kulturní život v minulých letech ušetřen, kdyby se lidé, jejichž slovo v kultuře platilo, místo deklarativního přihlašování k Neumannovi poučili více z jeho díla! Jak nedogmaticky, s odporem ke školometství a strohosti, chápal Neumann socialistický realismus, jak citlivý vztah měl k poctivé práci umělce! Jak již před dvaceti lety se postavil proti zjednodušujícímu doktrinářství, na př. v otázce impresionismu! Poučeno je rovněž to, jak poctivě přistupoval Neumann k lidem jiných názorů nebo i k odpůrcům: při své nekompromisnosti i polemickém temperamentu je bezhlavě nezářdeoval, nepodkládal jim nízké úmysly, ale snažil se jejich kolísání a omyly vyložit v souvislosti se společenskou situací i s jejich osobními vlastnostmi.

Výbor nám ukazuje Neumanna s málo známé stránky, jako velkého myslitele v oblasti umění, jako dobrého kritika, polemika a bojovníka za umění, které by sloužilo pracujícímu lidu. Nutí nás zamyslet se nad celým Neumannovým dílem, hledat paralely mezi jeho dílem básnickým, jeho theoretickými názory i stanoviskem v otázkách politických a uvědomit si, že vývoj básníka byl podmíněn velkým, složitým a těžkým vývojem Neumanna člověka, Neumanna politika, Neumanna bojovníka za pokrok, za uskutečnění socialistic-

kých ideálů. Současně poznáváme, že Neumann byl jedním z prvních průkopníků proletářského umění, socialistického realismu a socialistické estetiky.

Škoda, že vydavatelka nevyužila všech možností, které jí poskytovalo pořádání Sebraných spisů, aby nám podala přesvědčivější a celistvější obraz Neumanna myslitele, kritika a politického publicisty, aby — třebaš ve zkratce — vystihla jeho složitou cestu. Věřme však, že se z jejích omylů poučí další pracovníci a že se nám vbrzku dostane souboru, z něhož bychom poznali Neumanna bez přičesávání a bez okleštování. Chceme doufat, že výběr Neumannových statí o umění, který připravuje nakladatelství Čs. spisovatel ve své Kritické knihovně, bude úspěšnější nežli edice L. Špačkové.

Pavel Pešta a Vlastimil Válek

O St. K. Neumannovi. Kniha Jiřího Taufera *St. K. Neumann* (Čs. spisovatel 1956, české řady edice *Postavy a dílo sv. 1*, 157 stran) je upraveným zněním přednášky, kterou měl autor r. 1955 na neumannovské konferenci.

Jiří Taufer se s Neumannem znal už v dobách před druhou světovou válkou, kdy se s ním zúčastnil práce ve čtvrtletním U-blok; přirozeně se s Neumannem stýkal též po roce 1945, mimo jiné jako s šéfredaktorem obnovené *Tvorby*. Byl tedy Taufer dobře disponován pro úkol, jež si ve své přednášce vytkl — přispět k propagaci Neumannova díla mezi mladými, „aby se s nadšením, se zdravou chutí nepřesycených ponořily do něho statisíce a aby sahat po něm bylo velikým radostným zážitkem a rozkoší, nikoli povinností předepsané četby“ (str. 9).

Pomineme-li úvod, v němž Taufer svčvenými tahy črtá profil Neumanna básníka-občana, dělí se kniha na dvě části: v prvé podává autor celkovou charakteristiku Neumanna jako básníka a člověka i doby, která byla půdou, živící jeho dílo; v druhé části se Taufer snaží zpřítomnit a zdůraznit některé rysy Neumannova díla.

Z Tauferova obrazu vychází Neumann správně jako moderní osobnost, harmonicky spojující důvěrný vztah k přírodě s láskou ke všem opravdovým zdrojům kultury. Základní rys Neumannova zjevu vidí Taufer v jeho protiměšťáctví, které sice bralo na sebe v průběhu řady desetiletí stále novou podobu, ale zákonně došlo od utopistického ilustri anarchického mládí k vědeckému komunismu. Taufer přitom zdůrazňuje rozhodující význam těchto činitelů pro Neumannův růst: proletářský původ se strany matčiny, odhodlaný nástup dělnické třídy r. 1890, první ruská revoluce r. 1905 a její ohlas u nás, Říjnová revoluce, založení KSC, nástup fašismu, osvobození naší země sovětskou armádou. Jádrem první části Tauferovy knihy je zpodobení politické situace, pro niž Neumann žil. V obryse tu autor podává řadu portrétů z okruhu anarchistů, sociálních demokratů, realistů, dále literární situaci od let devadesátých minulého století po léta čtyřicátá století našeho, stručně črtá hlavní postavy, s nimiž přišel Neumann tak či onak do styku (Vrchlický, Neruda, Machar, dekadenti, Gellner, Srámek, Čapkové atd.). Taufer vychází všude z Neumannových statí vzpomínkových, mnoho z nich čerpá, snaží se v Neumannově duchu přistupovat k autorům historicky a vidět v každém celého, živého člověka. Za zvláště výrazná místa považují charakteristiku Neumannova vztahu k Masarykovi a zachycení ovzduší let devadesátých. Politický úvod, který Taufer předesílá, mohl být kratší. Citace z Neumanna, příliš časté a dlouhé (ostatně nedokumentované poukazem na jednotlivé spisovatelovy knihy — zřejmě pozůstatek původní přednášky), brání v plynulé četbě. Nesprávné je pokládat Machara z r. 1928 za „zcela oficiální osobnost“. Machar se v té době tzv. Hradu už docela vzdálil. Téhož roku popsal se *Zd. Nejedlý*, *Fr. Krejčím*, *A. Staškem* a *F. X. Šaldou* protest proti zastavení komunistických listů. Postupně se však přikláněl k *Střbrného Lize* a jejímu tiskovému orgánu *Večernímu listu*. Ani sblížení *V. Dyka* (kterého se Taufer jinak rytyřsky ujal proti všem, kdož nevidí rozdíl mezi ilusionistickým senátorem národní demokracie a velkým básníkem) s *Moderní revue* neosvětlil Taufer správně poukazem na to, že šel do *Moderní revue*, aby měl kde tisknout; Dyka spojoval s *Moderní revue* krajní individualismus. Případně zhodnotil Taufer Neumannovo vzdělání v oblasti umění výtvarného (doplnil bych tu fakt, že Neumann v letech devadesátých kreslil pro *Moderní revue* i *Nový kult* a že posílal za první světové války z *Albanie* domů obrazy tamní krajiny), svěže podal Neumannovu lidskou přirozenost a upřímnost, jakož i vyzvedl umělcovu důslednou autokritičnost.

V druhé části své publikace črtá Taufer chronologický obraz Neumannovy tvorby od jeho mládí až po poslední báseň, již poslal proti americkému imperialismu krátce před smrtí. Záslouhou tohoto živě psaného oddílu je, že nevěnuje zevrubnou pozornost všem knihám *St. K. Neumanna*, ale že naopak usiluje o to, aby upozornil na zanedbaná dosud fakta. Tak např. vyzvedl Taufer zapomenanou knížku *Přede dveřmi Pantheonu* a upozornil, že některé myšlenky z ní dosud žijí, dobře zdůraznil, že Neumann nechtěl přírodní látku